

Skolen i årets løb

Redaktionen har bedt fhv. skoledirektør *M. Blaksteen* om som årbogens medarbejder at følge skolen og uddannelserne gennem året og give læserne en orientering om de vigtigste begivenheder.

Det er en ny udformning af årbogens tidligere rubrik *Skolen og Samfundet*, hvori årets skoleforandringer blev registreret på grundlag af avisernes omtale. Den nye udgave er mere personlig i udvælgelse og kommentar, men ikke mere tilfældig, tværtimod.

Det har været redaktionen magtpåliggende, at rubrikken skrives af en historisk kyndig skolemand. Praktisk erfaring og historisk indsigt er nødvendige forudsætninger for at skrive med overblik. Henvisninger er anbragt i artiklens slutning.

En forespørgselsdebat i Folketinget – og en efterfølgende beslutning om et udviklingsprogram for folkeskolen

Den 6. nov. 1986 var folkeskolen til debat i Folketinget.¹⁾ Det skyldtes flg. forespørgsel fra repræsentanter for Socialdemokratiet:

»Hvilke initiativer agter undervisningsministeren at tage for at give folkeskolen tidssvarende muligheder?«

Erling Olsen (S) motiverede forespørgslen med den bemærkning, at folkeskolen havde nogle problemer, der bl.a. viste sig ved, at et stigende antal elever søgte private skoler. Han mente, at årsagerne kunne være, at den økonomiske politik gik ud over folkeskolen, og at denne ikke som de private skoler havde reelle muligheder for at arrangere skoletiden, så at der kunne blive tale om et helhedstilbud. Han ønskede, at folkeskolen skulle kunne gå over til at være en helhedsskole, der beslaglagde en fuld arbejdsdag og havde naturlig sammenhæng mellem aktiviteterne før, under og efter den almindelige skoletid. Han nævnte, at undervisningsministeren ved flere lejligheder havde hævdet, at folkeskolen trængte til en ny formålsparagraf, hvilket han var uenig i.

Undervisningsminister Bertel Haarder (V) understregede i sin besvarelse, at regeringen i sin skolepolitik foretrak målstyring frem for detailstyring. Det fremgik af en del nye læseplaner, hvor der var sket en ajourføring ikke blot på grundlag af ny viden, men også for at hæve niveau og kvalitet samt for at indkredse centrale stofområder. Det var også tilstræbt at styrke kulturbærende og kunstneriske elementer i fagene. Han meddelte, at der ville blive nedsat et Perspektivudvalg, der skulle søge at besvare spørgsmålet om, hvilke grundlæggende kundskaber og værdier børn og unge måtte have brug for at have med sig ind i næste århundrede.

En værdidebat var nødvendig: der måtte skelnes mellem væsentligt og uvæsentligt, og kvalitet måtte vurderes. Han fandt det i denne forbindelse vigtigt, at der sigtedes imod internationale muligheder, men samtidig sikredes en folkelig dansk kulturel baggrund. Nøgleordene måtte blive kvalitet, værdier, kundskab og kultur. Han mente, at gældende afspadseringsbestemmelser ofte medførte, at et lille fag blev givet til en lærer, der blot manglede et par timer i sit skema – uden hensyn til vedkommendes lyst og forudsætninger. Der måtte derfor ske aftalesanering. Han hævdede også, at den faldende klassekvotient var udtryk for, at kommunerne gav folkeskolen stadig flere ressourcer. Måske skulle der satses på flere normtimer for at hjælpe svage elever. Formålsparagraffen var ikke nødvendigvis forkert, men mangelfuld, fordi den ikke gav kulturbærende opgaver.

... Og så fulgte debatten mellem repræsentanter for partierne.

Der var betydelig forståelse for, at de ændrede opvækstvilkår for børn stiller andre og mere vidtgående krav til folkeskolens lærere end før i tiden.

Formålsparagraffen, som undervisningsministeren tidligere på året²⁾ havde betegnet som kulturløs, blev diskuteret ud fra stærkt divergerende vurderinger. Socialdemokratiet (J. K. Hansen) betegnede den som en af vore smukkeste lovtekster og understregede, at den indeholdt de 3 nødvendige elementer: kvalifikationsudvikling, personlig udvikling og social udvikling. Fremskridtspartiet (Pia Kjærsgaard) foreslog den erstattet af en ny, der kunne lyde: »Folkeskolens formål er at bibringe eleverne nyttige kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer«. Det Konservative Folkeparti (Kirkegaard) citerede professor Løgstrups ord om, at demokrati hverken er en livsholdning eller en verdensanskuelse, men blot en skikkelig måde at være uenig på.³⁾

Spørgsmålet om, hvorvidt fagene i folkeskolen fortsat skulle eksistere i kraft af sig selv eller i mere udpræget grad betragtes som redskaber for sammenhængende undervisning (projektorienteret), delte næsten tinget i en regeringsblok og en oppositionsblok. Der var dog enighed om, at nye tider kunne medføre ny afvejning af fagene.

De »svage« elever forholdsvis skulle iflg. et enigt Folketing søges forbedret. Via forsøgsarbejde må der skabes mere tilfredsstillende undervisning. Det Konservative Folkeparti gav udtryk for, at børn er ligeværdige, men forskellige, og at alle skal lære noget, men ikke nødvendigvis det samme.

Der var betydelig interesse for, at folkeskolens arbejdsvilkår burde gø-

res friere ved indførelse af modulordninger (i stedet for lektioner på præcis 45 minutter), semesteropdelt skoleår og en årsnorm i stedet for en ugenorm.

Begreberne helhedsskole, 8-15 skole og skolen som kulturcenter blev mødt med megen interesse. Undervisningsministeren var umiddelbart mest interesseret i en 8-15 skole for de ældste elever.

Mange ordførere gav udtryk for, at vi her i landet har tradition for, at udvikling af skolen starter ude hos brugerne, og at efterfølgende lovændringer bør have et klart flertal i Folketinget. Dagligdagen skal ikke ændres ved hvert regeringsskifte.

Der blev stillet 2 dagsordensforslag, et af Socialdemokratiet og et af Det Radikale Venstre. Sidstnævnte forslag vedtoges med 62 stemmer, mens 59 hverken stemte for eller imod. Det lød:

»Folketinget opfordrer regeringen til at tage konkrete initiativer, der allerede i 1987 kan fremme og støtte udviklingsarbejdet i folkeskolen.

Folketinget går herefter over til næste sag på dagsordenen«.

... Uddannelsespolitisk var det en ret værdifuld debat. Der blev vel ikke præsenteret store, nye syn, men en igangværende udvikling blev bakket op af et klart flertal. Venstres ordfører (Hanne Severinsen) konkluderede, at debatten havde vist, at der ikke var den store uenighed, i hvert fald ikke hvad angik målsætningen – måske nok om, hvordan målet kunne nås.

Det var tydeligt, at de 5 partier (S, SF, RV, V og KRF), der stod bag loven i 1975, stadig vedkender sig den omend med varierende styrke i kærligheden.

RV var lidt forbeholden i debatten, idet ordføreren (Ole Vig Jensen) oplyste, at partiet i løbet af kort tid ville komme med et udspil om folkeskolens fremtid, og derfor måtte henholde sig til, hvad der kom til at stå deri.

Der var hos ordførerne nogle begrebsmæssige uklarheder. Ordet helhedsskole blev ikke forstået på samme måde af alle. Det blev af nogle opfattet som et udtryk for, at folkeskolen skulle overtage magten over alle barnets timer uden for hjemmet. Meningen, som den er fremgået af den offentlige debat i øvrigt, er dog, at skolen skal være åben for børnene også uden for undervisningstiden og tilbyde såvel pasning som interessevækkende aktiviteter, fordi mange børn har et klart behov derfor. Det må blot alt sammen ske i et vist samarbejde med f.eks. interessebetonede børne- og ungdomsorganisationer. Der skulle vel for øvrigt ikke være no-

get i vejen for, at organisationerne mere eller mindre overtog visse af fritidsaktiviteterne på skolerne.

I Folketingets debat blev der også talt om folkeskolen som lokalsamfundets kulturcenter^{4,5}). Det ville indebære, at ikke blot børnene, men også forældrene m.fl. får adgang til at benytte en skoles lokaler og andre faciliteter uden for undervisningstid og ikke kun, når idrætsforeninger eller aftenskoler kalder, men også spontant. Folkeskolens ledere og lærere behøver ikke at spille en fremtrædende rolle i denne forbindelse, men bygningen skal være det sted, hvor generationer kan mødes.

Det stod i debatten uklart, om folkeskolen som helhed har ringere økonomiske vilkår i dag end for få år siden. Undervisningsministeren hævdede, at dette ikke var tilfældet, og henviste til statistik om faldende klassekvotienter. Men denne tendens kan have andre årsager end økonomisk velvilje (f.eks. elevtalsrelateret lærertimetildeling, der i princippet gør spørgsmålet om klassekvotienter økonomisk neutralt og kan modvirke behov for classesammenlægninger). Givet er det, at ressourcer til undervisningsmidler, til ekskursioner, lejrskoler m.v. er blevet stærkt begrænset i adskillige kommuner, fordi der som helhed *skulle* spares. Disse områder rummes i forvejen i ret begrænsede konti, og nedskæringer har derfor her været smertelige.

Undervisningsministeren gjorde som nævnt afspadseringscirkulæret⁶) ansvarlig for, at fag med få timer ofte blev lagt ud til lærere, der endnu havde et lille hul i skemaet, men i øvrigt ikke havde særlig interesse for vedkommende fag. Næppe helt med rette, da dette problem nok var endnu større, før cirkulæret kom, for da *skulle* skemaerne netop gå op hvert år for sig, hvad der ikke er absolut nødvendigt nu. Der er formentlig andre årsager til, at småfag i dag tillægges en lærer uden særlig interesse for netop de fag. Få lærerprincippet, der dyrkes ved mange skoler, er nok en af dem.

Af debatten fremgik, at der ikke i alle partier er fuld forståelse for, at folkeskolen i de sidste 10-20 år mere og mere er blevet presset ind i socialpædagogiske roller. Samfundet (og dermed hjemmene) har skiftet karakter og holdninger. F.eks. kan nævnes: ca. halvdelen af folkeskolens elever bor ikke sammen med begge deres biologiske forældre, – i 1985 var knapt 90 % af kvinder i alderen 25-40 år udearbejdende, – i 1985 var mere end 15.000 børn anbragt uden for deres hjem (men ikke uden for en folkeskole). Læreren skal derfor i dag ikke blot undervise, men også være voksenkontakt og i langt højere grad end før lytte til og støtte

børn i personlige konflikter. Ofte er det problemer af svær karakter, som kun kan søges løst i et samarbejde med socialforvaltningen (ordføreren for CD, Bente Juncker, udtrykte håb om et kommende tæt samarbejde mellem undervisningsministeren og socialministeren – mange skolefolk vil være enige heri).

Folkeskolen er for *alle* undervisningspligtige børn uanset deres evt. problemer. Dette kan måske give noget af forklaringen på, hvorfor et antal forældre lader deres børn søge en privatskole, hvor elevsammensætningen sædvanligvis er mere homogen.

Undervisningsministerens 4 nøgleord (kvalitet, værdier, kundskaber og kultur) blev naturligvis ikke mødt med modvilje, idet dog Socialdemokratiet følte behov for at udvide værdibegrebet ud over ministerens umiddelbare tolkning. Ordene er selvfølgelig krav til en folkeskole, og få er vel uenige i, at de faktisk søges efterlevet i hverdagen.

Et ofte gentaget punkt i debatten var spørgsmålet om fastsættelse af normer for nødvendige kundskaber i de enkelte fag – altså at fastsætte mindstekrav. Dette er ikke lovstof, men ministeren kan beskrive centrale kundskabsområder i vejledende læseplaner for de enkelte fag. Det har han også gjort hidtil – med hjælp af skiftende udvalg nedsat til formålet.

Stort set alle var glade for den dynamik, hvormed lærere (incl. Danmarks Lærerforening) og kommuner hidtil har engageret sig i udviklingsarbejde vedr. folkeskolen. Tilladelse til forsøg, der kræver dispensation fra loven, gives for et begrænset tidsrum. Måske tør det tilføjes, at der kunne blive tale om reel og markant udvikling, hvis dispensationer på grundlag af forsøgenes resultater kunne gøres permanente ved de skoler, der har gennemført dem.

Det Radikale Venstres udspil om folkeskolens fremtid, som var bebudet i ovennævnte debat, blev forelagt Folketinget til en 1. behandling d. 17. febr. 1987.⁷⁾ Det var koncentreret i 7 punkter (m. ledsagende bemærkninger), og de kan kort gengives:

1. Folkeskolen må også, i samarbejde med beboerne, fungere som et lokalt kulturcenter med fælles aktiviteter på tværs af generationerne.
2. Undervisningen skal give børnene mulighed for at afprøve og udvikle praktiske evner og anlæg, arbejde med teoretisk stof og udfolde sig musisk og kulturelt.
3. Klasselærerfunktionen skal styrkes.

4. Nye samarbejdsformer inden for skolen samt mellem denne og lokalsamfundet skal styrkes.
5. Eksisterende opsplitning i skole-, fritids- og socialforvaltning skal søges afløst af en samlet forvaltning for børn og unge.
6. Lærerseminarierne skal udvikles til pædagogiske centre, der kan støtte et områdes skoler i deres udvikling.
7. Den enkelte skole skal have større frihed til at anvende budgetterede midler.

Partiet havde sikret sig, at der på finansloven for 1987 var afsat 100 mill. kr. til øget udviklingsarbejde inden for folkeskolen.

... Det samlede forslag mødte omfattende velvilje ved 1. behandling. Der blev stillet uddybende spørgsmål og givet udtryk for forskellig vægtning af de enkelte punkter, men alt i alt: en absolut velvilje som udtryk for, at der nu skulle gøres en kraftanstrengelse for at nå frem til en samlet udviklingsplan for fremtidens folkeskole.

I de følgende måneder blev forslaget tilpas uddybet og afrundet (bl.a. ved forhandlinger mellem undervisningsministeren og Det Radikale Venstres ordfører, Ole Vig Jensen), og ved 2. behandling i Folketinget d. 26. maj 1987 mødte det næsten enstemmig tilslutning, idet alene Fremskridtspartiet gik imod.⁸⁾

Især flg. områder blev betragtet som centrale: 1. udvidet klasselærerfunktion, 2. udvikling af skolens rolle som lokalt kulturcenter og 3. udvidet dansktimetil i 3. og 4. klasse for at mindske behov for specialundervisning. Udviklingsarbejdet skulle dog også omfatte andre områder, og det blev fremhævet, at planlægning og afvikling burde foregå i det tættest mulige samarbejde mellem skole og hjem.

Formodentlig ud fra en vurdering af, at tanken om skolen som lokalsamfundets kulturcenter er absolut central, bliver Folkeskolens Forsøgsråd omdannet til Folkeskolens Udviklingsråd, og deltagerkredsen udvides med repræsentanter for Idrættens Fællesråd, Dansk Folkeoplysnings Samråd, Dansk Ungdoms Fællesråd m.fl. Herved kædes udviklingen af skolen som lokalsamfundets kulturcenter naturligt sammen med bl.a. det arbejde, der via Udviklingscentret for Folkeoplysning og Voksenundervisning er blevet udført i de senere år.

Folkeskolens Udviklingsråd skal administrere statens tilskud, som altså for 1987 er fastsat til 100 mill.kr. Dette beløb vil dog ikke kunne nå at blive anvendt i år, og det er accepteret, at et »overskud« kan overføres

til 1988. Det er i øvrigt planen, at der i de nærmest følgende år skal stilles tilsvarende beløb til rådighed.

Udviklingsarbejdet skal fortløbende vurderes.

Det er Folketingets håb, at man på dette grundlag kan samle fornødne erfaringer til i begyndelsen af 1990'erne at løse opgaven om en ny folkeskolelov, der kan pege ud over år 2000. Som et led i denne plan må også Perspektivudvalgets arbejde ses.

... I kraft af såvel sin opbygning som sit foreløbige indhold er det en særdeles spændende arbejdsplan, der hermed er opstillet. Det er at ønske, at Folketingets partier vil fastholde den. Forhåbentlig vil det også blive muligt for kommunerne at betale deres part i det lokale udviklingsarbejde trods spændinger mellem stat og kommuner om økonomi i øvrigt. De 100 mill. kr., som staten vil yde i støtte pr. år, slår slet ikke til, medmindre også kommunerne yder ekstra beløb.

Opfyldes disse vilkår, vil der til sin tid med bred politisk og folkelig opbakning kunne udformes en markant, ny lov på grundlag af såvel erfaringer som velovervejede fremtidsperspektiver.

Gymnasiereform – eller blot en ajourføring?

Der er adskillige år imellem, at der sker større ændringer i gymnasiets struktur eller indhold. Egentlig er gymnasiet i sit inderste væsen en ret statisk institution. Dets formål er klare og nyder absolut almindelig opbakning blandt brugere og aftagere og dermed også blandt politikere: gymnasieuddannelsen skal fremfor nogen give studiekompetence og tillige en almindelig almindelse. Det er stort set kun i den sidste snes år, at andre ungdomsuddannelser også er begyndt at kunne give grundlag for en egentlig videreuddannelse (EFG og HF). Noget lignende gælder for almindelsen som uddannelsesmål. Den har været et erklæret mål på højskolerne, der jo især søgtes af landboudgørelse, men ellers har målsat almindelse ikke just været noget, der satsedes på i ungdomsuddannelser uden for gymnasiet. Teoretisk uddannelse på højt plan tillige med almindelse var det bredt accepterede tilbud for netop den gruppe unge, der kunne søge gymnasiet.

Gymnasiets struktur og indhold må primært være bestemt af ønsker og behov hos brugere og aftagere, og politikernes (Folketingets) regulerende funktion virker på grundlag af samlede vurderinger af disse ønsker og behov set i relation til samfundsperspektiver.

I en del år har det med tiltagende styrke været fremført, at gymnasiets

samlende væsen ikke var i rimelig overensstemmelse med de unges forventninger om medbestemmelse vedrørende egen uddannelse, næppe heller med alle videregående uddannelsesinstitutioners faktiske forventninger og vilkår – ej heller med den udvikling, der har fundet sted inden for aktuelle studiefag. Samtidig var det dog klart, at der måtte være grænser for en kommende reforms omfang, hvis gymnasiet fortsat skulle kunne give en rimelig *bred* studiekompetence.

Faktisk er de senere års debat vel i nogen grad en fortsættelse af den debat, der allerede i 1961 resulterede i en grendeling af gymnasiets linier. Nogle år senere begyndte man her og der at eksperimentere med ændringer af bestående grene og indførelse af nye. Antallet af forsøgsansøgninger til gymnasiedirektoratet steg overordentlig stærkt, – i det sidste par år har det drejet sig om ca. 950 ansøgninger årligt.⁹⁾

I slutningen af 1970'erne trængte debatten om en reform også ind i Folketinget, og med vekslende styrke har den været taget op i årene derefter. De politiske mål har dels været et enhedsgymnasium, dels et tilvalgsgymnasium.

... I oktober 1985 pålagde Folketingets flertal undervisningsminister Bertel Haarder at fremsætte forslag til ændringer af gymnasieloven. Man vurderede, at flere års debat nu måtte resultere i et lovgivningsarbejde. Ganske vist gav gældende lov faktisk ministeren så store bemyndigelser, at han i kraft heraf kunne foretage endog betydelige ændringer, uden at Folketinget nødvendigvis var medbestemmende. Men Folketingets flertal ønskede nu i høj grad at være med ikke blot i vedtagelsen af lovbestemmelser, men også i godkendelsen af principper for fag- og timetildeling m.v. i ledsagende gennemførelsesbekendtgørelser og -cirkulærer. Man ønskede en reform.

Undervisningsministerens forslag tog sigte på et valgfagsgymnasium, hvor den enkelte elevs ønsker i vid udstrækning kunne være afgørende for vedkommendes fagskema. Forslaget blev sendt til høring i berørte organisationer, men mødte ikke ubetinget tilslutning. Da det kom til behandling i Folketinget i foråret 1986, syntes det dog at kunne samle partier til et bredt forlig. Det Radikale Venstre kunne imidlertid (ligesom i øvrigt Rektorforeningen) kun gå ind for en opblødning af de eksisterende grene, men ikke så frie fagvalg som i forslaget.

Da der i tinget var et klart ønske om at få også dette parti med i et forlig, udsattes forslaget. Der har i månederne derefter været nær kontakt mellem regeringspartierne og Det Radikale Venstre, og da ministeren

forelagde et betydelig ændret forslag til lovændring m.v. for Folketinget d. 17. febr. 1987, var der enighed mellem disse partier, men direkte modvilje fra Socialdemokratiet, der havde ønsket forslaget fra foråret 1986 fastholdt som grundlag.¹⁰⁾

Socialdemokratiets ordfører (Korneliusen) udtalte, at forslaget ikke var omfattende nok og ej heller rummede perspektiver, der kunne danne grundlag for at give gymnasiet en ny dynamisk rolle i det samlede uddannelsessystem. Han mente, at man med det smalle forlig, der tegnede sig, nu havde gjort uddannelsesområdet til et konfrontationsområde. Han kunne tilføje, at hans parti derfor ikke længere kunne føle sig bundet af traditionen om brede forlig i uddannelsespolitiske spørgsmål, men hurtigst muligt ville søge gymnasiet ændret igen.

Undervisningsministeren sagde bl.a., at der var tale om »at vi på en velordnet måde skaber visse nye udviklingsmuligheder inden for nogle faste spilleregler, som sikrer niveau og kvalitet i gymnasieuddannelsen«.

På et spørgsmål fra Venstresocialisterne (Elisabeth Bruun Olesen) svarede ministeren, at der var ekstraudgifter på 12 mill. kr. til efteruddannelse af lærere, men derudover var der næppe merudgifter i forslaget.

Socialistisk Folkeparti (Rahbæk Møller) gav udtryk for, at man ville strække sig langt for at få skabt et bredt flertal for en reform, men flere af partiets uddannelsesmål måtte imødekommes under udvalgsbehandlingen.

Venstresocialisterne fandt, at forslaget var et skridt i den forkerte retning, og kunne ikke støtte. Fremskridtspartiet (Pia Kjærsgaard) stillede sig derimod positivt.

Ved 3. behandling d. 21. maj ¹¹⁾ vedtoges så de fornødne lovændringer med tilhørende retningslinier for gennemførelsesbekendtgørelse og -cirkulærer. Vedtagelsen skete med 64 stemmer for (KF, V, RV, CD, FP og KRF) og 52 imod (S, SF og VS).

Loven får virkning fra 1. aug. 1988.

... Den hidtidige opdeling i en sproglig og en matematisk linie videreføres som grundstruktur, og der knyttes hertil for 2. og 3. gymnasieklases vedkommende et større antal valgfag end kendt hidtil. Valgfagene skal tilbydes på mellemniveau (4 ugentlige timer) eller højeste niveau (5 ugentlige timer).

Sprog er styrket i timetal på den matematiske linie, hvor der endda kan vælges 1 sprog som valgfag på højeste niveau. Naturvidenskabelige fag er tilsvarende styrket på den sproglige linie, hvor et naturvidenskabe-

ligt valgfag dog kun kan optræde på mellemniveau. Alle elever skal have 1 valgfag i 2. og 3 i 3. g, og af sidstnævnte skal mindst 2 være på højeste niveau. Mindst 1 af disse skal for de sproglige være et sprogfag og for matematikere et naturvidenskabeligt fag (eller samfundsfag). Der skal kunne vælges på tværs af linierne.

Alt dette lyder såre spændende – også set fra elevside. Der er imidlertid indført en række bindinger i fagvalget for at sikre, at elever på et valghold har en vis fælles baggrundsviden, og at fagene »hænger sammen«. Alle hold skal nemlig nå op på et vist niveau, så at eksamener har samme kvalitet.

Det vil ikke være alle gymnasier (om overhovedet nogle), der vil kunne realisere samtlige valgmuligheder for eleverne. Alle skal dog tilbyde mindst 6 valgfag på højeste niveau og 6 på mellemniveau. For at små gymnasier kan leve op hertil, vil de få mulighed for at afvige fra bindingerne, selv om det bryder principper i øvrigt.

Antallet af valgfag, der tilbydes på det enkelte gymnasium, bestemmes af amtet efter indstilling fra rektor (lærere og elever synes ikke at få meget at skulle have sagt).

Også inden for fællesfagene sker der nyt. En betydelig forhåndsinteresse er således knyttet til de sprogliges »science-fag« i 1.g. Det vil være en kombination af emner fra matematik, fysik og kemi, og det træder i stedet for den hidtidige, obligatoriske matematik.

Det må også nævnes, at fransk vil kunne vælges som fortsættersprog inden for fællesfagene, men det forudsætter, at faget har kunnet læses som 2. fremmedsprog (i stedet for tysk) i folkeskolen, og det er endnu kun noget, folkeskolerne er blevet opfordret til at lave forsøg med. Det vil i givet fald også kunne blive valgfag på højeste niveau.

Nye fag vil i øvrigt kunne indføres efter nærmere bestemmelse af undervisningsministeren (gymnasiedirektoratet), når det skønnes aktuelt. Herved opnås der en ønskværdig smidighed i forhold til f.eks. erhvervslivets behov – og det skeles der en del til også i denne lov.

Nævnes må også, at den enkelte elev i 3. g vil skulle udarbejde en stor, skriftlig opgave, der kan demonstrere elevens evne til at gå i dybden med et selvvalgt stof i et selvvalgt fag.

... Der er næppe tvivl om, at eleverne vil finde det både spændende og appellerende, at de får mulighed for i højere grad at træffe valg af fag og niveau. Det vil imidlertid samtidig blive svært for dem på grund af de forskellige bindinger. Der vil blive behov for omfattende vejledning

fra lærerside. Det er givet, at mange vil opleve skuffelser, fordi der i praksis vil vise sig lovlig mange begrænsninger – dels på grund af bindingerne, dels fordi et ønsket fag slet ikke bliver tilbudt eller ikke kan gennemføres grundet en timetalsbegrænsning af bl.a. økonomiske årsager.

Undervisningsministeren oplyste ved 1. behandling, at reformen efter bedste skøn ville blive udgiftsneutral. Det er nok indtil videre en udbredt vurdering, at dette kun vil være muligt via en stærk styring fra amternes side af regler for oprettelse af hold m.v. Mon ikke det er rimeligt at imødesee kommende svære forhandlinger mellem bl.a. gymnasiedirektoratet, Amtsrådsforeningen og Gymnasieskolernes Lærerforening om denne neutralitet? Elevernes timetal sættes op fra 30 ugentlige timer til 31-32 (afhængigt af bl.a. valgfag). Når hertil kommer, at en udvidelse af hele valgfagskredsen skaber forventninger hos eleverne om en betydelig imødekommenhed vedrørende de afgivne ønsker, kan det nok være vanskeligt at tage udgiftsneutraliteten alvorligt.

Et andet problem vil i hvert fald kræve løsning. Visse fag har skiftet plads imellem klassetrinene, og det vil betyde, at der i et par overgangsår f.eks. bliver ekstra mange biologitimer at læse, mens der i et helt år overhovedet ikke læses timer i oldtidskundskab. Det sidste problem er nok det ømmeste, og svaret bliver vel øget efteruddannelse eller omskoling for nogle læreres vedkommende.

Næsten alle fag får nyt indhold, og det vil måske vise sig at være den største umiddelbare følge af »reformen«. Den fremtidige udvikling i øvrigt vil i stor udstrækning afhænge af, om elevernes valgmuligheder bliver reelle.

Spændende bliver det da også, om gymnasierne magter at udvide det tværfaglige samarbejde og skabe projektorienterede undervisningsperioder, hvori der appelleres til helhedsvurderinger af samfund og tilværelse i øvrigt – intet forhindrer det. Eller skal fagene fortsat eksistere blot som fag i kraft af tradition? Det er en problematik, skolerne selv må løse, men den vil trænge sig på.

I denne forbindelse rejser sig også spørgsmålet, om gymnasieskolen på det nye grundlag vil være i stand til at åbne sig mere imod samfundet omkring sig – at gøre dette til en vedkommende del af sin tilværelse.

Undervisningsminister Bertel Haarder har ofte talt om, at offentlige skoler (folkeskolen) skal skabe sig særpræg. Et gymnasiums umiddelbare særpræg vil nok blive bestemt af, hvordan og i hvilken udstrækning det løser elevernes muligheder for valgfag samt formår at gøre sin undervis-

ning aktuel og virkelighedsnær for det omgivende samfund, for leverandørkredsen.

Det har i øvrigt været interessant at bemærke, at tilgangen til såvel gymnasium som EFG har vist en absolut stigende frekvens samtidig med, at debatten om de 2 systemer har været forsidestof.¹²⁾ Men det er vel en generel, glædelig udvikling og ikke blot en umiddelbar konsekvens af debatten.

Det er nok lidt dristigt at tale om en *gymnasiereform*, den har vi til gode endnu. Mon ikke vi kommer sandheden nærmest ved at fastslå, at en justering og modernisering af gymnasieskolen nu er vedtaget, og at resultatet fortsat er et grengymnasium, men med betydelig øgede *muligheder* for elevers valg af interessefag. Hvad det så peger frem imod, er vanskeligt at sige i dag. Her får ens egne holdninger og ønsker ret frit spil. Et basisår i gymnasiet, som det kendes i EFG, blev det i hvert fald ikke til nu, og denne tilnærmelse i ungdomsuddannelserne burde måske være overvejet.

Det Radikale Venstres ordfører (Ole Vig Jensen) sagde ved 3. behandling, at der med ændringerne »er skabt et nyt og godt grundlag for et velfungerende gymnasium et godt stykke ind i 1990'erne«. Men ikke alle var åbenbart enige om borgfred så længe. Den lykkelige tradition med, at uddannelsespolitiske vedtagelser baseres på et bredt flertal, blev brudt i denne omgang.

Grundlæggende erhvervsuddannelser under debat

Uddannelsen til faglært arbejder hviler på 2 love: en om lærlingeforhold¹³⁾ og en om erhvervsfaglige grunduddannelser.¹⁴⁾ Mange har vel forestillet sig, at EFG-uddannelsen efterhånden ville blive enerådende. Begge systemer eksisterer imidlertid fortsat side om side og har gjort det i en lille snes år.

Da der i det samlede uddannelsesbillede har vist sig behov for moderniseringer, har undervisningsminister B. Haarder i foråret 1986 anmodet et udvalg (med professor L. Nordenskov Nielsen som formand) om at udarbejde forslag til revision af de grundlæggende erhvervsuddannelser, så at de desuden omfattes af en og samme lov. I kommissoriet hedder det, at der stilles store krav til omstilling i erhvervslivet, og at eksisterende uddannelsessystemer ikke understøtter denne omstilling tilstrækkeligt. Derefter formuleres nogle hovedkrav:

For at tilpasse variationer i behov skal det gøres lettere at etablere nye, tidssvarende uddannelser og at ajourføre bestående. – Det skal overvejes at gøre styringen mindre centralistisk. – Der skal være plads til almene fag og tilbud, som giver mulighed for fortsat uddannelse. – Alle unge skal have relevante uddannelses tilbud i et gennemskueligt system. – Strukturen skal rumme brede uddannelser, der giver mulighed for enten at stige af med erhvervskompetence eller at fortsætte på videregående trin.

Ministeren har ved flere lejligheder redegjort nærmere for sin holdning. Han finder, at vort erhvervsuddannelsessystem er karakteriseret ved et godt vekseluddannelsesprincip, hvor uddannelsen dels finder sted på en skole og dels på en erhvervsvirksomhed. En reform skal sikre plads både for dem, som er håndværksinteresserede, og for dem, der har interesse for videregående tekniske uddannelser. Systemet skal være fleksibelt, så at uddannelsesskift kan finde sted længst muligt. Derfor må grunduddannelserne være bredere. Han ønsker overvejet, om en erhvervsuddannelse bør starte med skoleophold, eller om en praktisk indgang er at foretrække.

Aviser og fagblade har vist reformarbejdet interesse, men opmærksomheden må især rettes mod de udspil, der er kommet fra organisationerne DA (Dansk Arbejdsgiverforening), LO (Landsorganisationen i Danmark) og SID (Specialarbejderforbundet i Danmark). Kun sidstnævntes skrift er i sin helhed udsendt som offentligt tilgængeligt.¹⁵⁾

DA's udspil er formet som et lovforslag med ledsagende bemærkninger. Sigtet er en fleksibel og rummelig lov, der dog giver klare retningslinier for styring og for retsforhold mellem elev og lærested.

DA arbejder med et begrænset antal hovederhvervsområder, og inden for hvert sker der i løbet af uddannelsen en specialisering imod fag.

Flg. styringsorganer er foreslået: et tværgående erhvervsuddannelsesråd, et koordineringsudvalg for hvert hovederhvervsområde samt et fagligt udvalg for hvert fag – stort set svarende til nuværende ordning. Der kan tillige nedsættes rådgivende fagkomiteer ved de enkelte skoler.

Der bliver i forslaget lagt op til en betydelig magt hos koordineringsudvalgene, hvad angår fornyelse og videreudvikling af uddannelsen. Det er her, ansvaret for omstillinger og nyskabelser ligger, men er der tale om nye uddannelser, må godkendelse ske i ministeriet efter indstilling fra rådet. Et koordineringsudvalg bør have midler til rådighed for begrænsede forsøg.

Der er foreslået en basisuddannelse på ½ år, hvor der må være stærk

integration mellem skoleundervisning og virksomhedsuddannelse, da det vil give et bedre pædagogisk forløb og virke mere attraktivt. Basisuddannelsen bør i starten være bred for at holde valgmuligheder åbne. Kun på handels- og kontorområdet er et helt basisår fastholdt. Der bør være fri adgang til basisuddannelsen på hovederhvervsområder med gode beskæftigelsesmuligheder.

DA stiller ikke forslag om, hvordan de fornødne praktikophold sikres, men nævner, at der må kunne indgås kombinationsaftaler, så at flere virksomheder deler ansvaret for uddannelsen af en elev.

Grunduddannelserne skal primært føre frem til en erhvervskompetence med evt. trinvis afstigning, men de skal også give kompetence til efter- og videreuddannelser. Skoleundervisningens almene emner, som forekommer både i basisåret og i perioder i 2. del, skal derfor give kundskaber og færdigheder, der tjener dette dobbelte formål. DA erkender i den forbindelse, at støtteundervisning må være en mulighed, og at undervisning i øvrigt må kunne være niveaudelt.

Forslaget fastholder, at der må være adgang uden om basisuddannelsen, idet den unge i stedet skal kunne starte på en virksomhed. I disse tilfælde må vedkommende ret hurtigt deltage i en kortvarig forskole (kortvarig, fordi erhvervsfag er valgt) for senere at kunne indgå i samme skoleundervisning som andre.

Uddannelsessøgende med særlige forudsætninger (f.eks. erhvervs erfaring) kan evt. undgå basisuddannelsen eller dele deraf. Herved bliver der åbnet adgang for f.eks. den voksne specialarbejder.

LO's udspil er et bredt debatoplæg. Målet er et enstrengt fagligt uddannelsessystem, der omfatter *alle* erhvervsuddannelser, som direkte bygger på folkeskolen. LO arbejder med et stærkt begrænset antal hovederhvervsområder, og endelig specialisering imod fag sker senest muligt. Den dobbelte kompetence er et krav.

Af styrende organer er nævnt et tværgående erhvervsuddannelsesråd, faglige udvalg for hvert fag (eller beslægtede grupper af fag) samt fagkomiteer ved de enkelte skoler, hvorimod nuværende erhvervsuddannelsesudvalg (DA's koordinationsudvalg) anses for overflødige. Det bliver især de faglige udvalg, der må bære ansvaret for, at fornyelse og videreudvikling sker. Man mener dog, at fagkomiteerne må kunne støtte med vurderinger fra lokalsamfundet. LO foreslår, at arbejdsmarkedets organisationer i nogen grad kan være med til at dække udgifter ved udviklingsarbejde.

Der skal være en – i princippet fælles – basisuddannelse på et helt

år, hvor eleverne stifter bekendtskab med en række virksomhedsområder, før et egentligt erhvervsvalg er aktuelt. I basisåret skal man lægge vægt på praktiske indfaldsvinkler til undervisningen, men af hensyn til elevernes muligheder for videreuddannelse vil der dog være grænser for, hvor praktisk betonet undervisningen må være. Voksne, der er i beskæftigelse, skal kunne starte en uddannelse uden basisår.

Også efter basisåret skal skoleundervisning spille en betydelig rolle, og den almene del skal plejes, selv om det måske kan medføre lavere niveauer end ønskeligt på specifikke erhvervsfaglige områder. »Specialmoduler« efter grunduddannelsen kan evt. give erstatning. De almene kvalifikationer skønnes at spille en stor rolle ved kommende produktionsudvikling.

Praktikpladsproblemet skal løses, og de faglige udvalg har ansvaret for – i samarbejde med rådet – at skaffe nødvendige pladser, i givet fald via en i forvejen aftalt fordelingsnøgle. Kun herved kan man sikre *alle* unge, der ønsker det, en faglig grunduddannelse.

I LO's ønske om det enstrengede uddannelsessystem ligger en afvisning af den hidtidige mesterlære. Vekseluddannelsesmodellen gælder for alle, og LO tilføjer, at fornøden støtteundervisning må være til rådighed.

LO stiller direkte forslag om at ophæve folkeskolens 10. klasse, men giver udtryk for ønsket om, at et 10. skoleår bliver obligatorisk – dog blot ikke i folkeskolen.

SID præsenterer den ideale uddannelsesform i et kampskrift. Der skal indføres et obligatorisk 10. uddannelsesår (ikke i folkeskolen) og 12 års effektiv uddannelsesret for *alle*. Skel på arbejdsmarkedet skal bort. Erhvervsuddannelserne må være orienteret mod industriel forarbejdning og servicevirksomhed, imod at uddanne den kompetente fagarbejder.

SID opererer kun med 6 hovederhvervsområder, der tilsammen rummer alt arbejdsliv – også det, der hidtil har været udført af ufaglærte. I løbet af uddannelsen sker en begrænset specialisering.

I styringsforslagene er ingen større ændringer. Lokale fagkomiteer skal give den enkelte skole aktuel dynamik, og arbejdsmarkedets parter har sammen med undervisningsministeren ansvaret for, at målene nås.

Der skal gang i forsøgs- og udviklingsarbejde i forbindelse med uddannelsen, og SID foreslår, at en vis procentdel af hver skoles budget skal være forbeholdt sådant arbejde. Dette skal bl.a. ses i relation til, at mindst 50 % af den erhvervsaktive befolkning formodentlig vil have skiftet beskæftigelsesområde om få år. Derfor skal grunduddannelserne være brede og give større omstillingsevne.

Basisåret må være bredt erhvervsintroducerende og give betydelig frihed m.h.t. endeligt fagvalg også ved overgang til 2. dels uddannelsen. Målet er en bred og almen kvalificering, og de grundlæggende erhvervsuddannelser skal medføre betydelig studiekompetence, for nogle videreuddannelsers vedkommende dog via et vel udbygget og smidigt efteruddannelsessystem.

Som hovedregel skal der være praktikophold i forskellige virksomheder, så at branchens bredde opleves. Praktikophold sikres for alle via en kvoteordning, der forpligter virksomhederne. Fremtidens lønarbejder vil reelt have fået en flerfaglig uddannelse og derfor være bredt kvalificeret. Afstigning med en vis kompetence skal være mulig undervejs.

SID understreger at de faldende ungdomsårgange må medføre, at en reform også omfatter de voksne med tilknytning til arbejdsmarkedet – alle må have en ret til 12 års uddannelse.

SID ønsker etableret en egentlig erhvervslæreruddannelse, og lærerne skal holde kendskabet til arbejdsmarkedet ved lige.

... Organisationernes udspil viser, at man vil have klare retsregler om den overordnede styring og om de uddannelsessøgendes vilkår. Man ønsker tillige, at arbejdsmarkedets parter får større og mere direkte indflydelse på uddannelsernes fremtid.

Bortset herfra kan udspillene synes at røbe store forskelle. Men de er led i en debat, og der vil sikkert kunne opnås en stor grad af enighed. Der er meget, der er fælles. En væsentlig part har ikke blandet sig meget i den offentlige debat: direktoratet for erhvervsuddannelserne. Det er muligt, at den interne debat i udvalget står mellem arbejdsmarkedets parter på den ene side og ministeriets repræsentanter på den anden.

Det er interessant at bemærke det store sammenfald i holdninger, der er i forbindelse med forsøgs- og udviklingsarbejde, og organisationernes vilje til at gå ind i et ansvar herfor. De føler fremfor nogen behovet for nytænkning.

Skal nytænkningen gå så vidt, at håndværk i traditionel forstand forsvinder? Alle udspillene taler om brede grunduddannelser, selv om der unægtelig er forskel på graden. Alle synes dog samtidig at føle, at det af forskellige årsager (arbejdsglæde, gammeldags kvalitet m.v.) er et delikat spørgsmål, og der stilles da også forslag om suppleringsuddannelser.

Alle har husket den arbejder, der i en moden alder ønsker den faguddannelse, han ikke fik som ung. På forskellige, men smidige måder har organisationerne givet tidsmæssige og økonomiske løsningsforslag.

I kommissoriet er det sagt, at grunduddannelserne også skulle give kompetence til fortsat uddannelse. Organisationerne er enige i grundholdningen, men LO og især SID går længst i drømmen om kompetencens omfang. Det vil blive mere end svært i en 3-4 årig grunduddannelse, der også skal give erhvervskompetence, at kunne få plads til den omfattende indlæring af almene fag, som er nødvendig forud for mellemlange og lange videreuddannelser. Der skal nok tages nogle efterfølgende enkeltfagskursus. Tanken er smuk, men de unge bør have at vide, at det ikke er en mulig vej for *alle*, selv om der gives supplerende undervisning.¹⁶⁾

Erhvervsuddannelserne bygger på afsluttet folkeskole, d.v.s. 9. klasse. Alligevel er det dristigt at foreslå 10. klassetrin fjernet fra folkeskolen. Indtil videre vil det næppe lykkes at få alle unge til at gå fra 9. klasse over i 1. g eller i et basisår. Ca. halvdelen vælger nu 10. klasse til at modnes i, bl.a. fordi det er en kendsgerning, at mange af dem, der går over efter 9., holder op, fordi det var fejlvalg. Situationen bliver næppe meget bedre, fordi vi får en ny erhvervsuddannelseslov. Netop nu foretages der spændende eksperimenter i folkeskolens 10. klasse, hvor undervisningens form og indhold helt omlægges. Det kan måske gøre usikre elever sikre. Lad os nu se resultater.

Bertel Haarder har forudsat en udgiftsneutral reform. Det tror organisationerne ikke helt på, men det er bemærkelsesværdigt, at de er villige til at påtage sig deres ekstra del.

... *Efterskrift:* I foråret 1987, mens udvalgsarbejdet nærmede sig sin afslutning, afvikledes i Folketinget en noget mat debat om det enstrengede erhvervsuddannelsessystem. Debatten var nok uden virkning for det videre forløb. I juni afleverede det såkaldte Nordskov-udvalg sit længe ventede forslag til en reform af de erhvervsfaglige grunduddannelser. Der kan næppe herske tvivl om, at forslaget vil komme til debat i Folketinget i samlingen 1987/88 og her danne grundlag for en reform.

Det skal nu kun nævnes, at EFG- og lærlingeuddannelsen foreslås samlet under en og samme lov, men at der dog bevares 2 indgange til uddannelsen: dels via en 1-årig basisuddannelse og dels via 1/2 års praktisk arbejde, der efterfølges af 1/2 års skoleophold. Alle skal have en uddannelsesgodtgørelse også i basisåret.

Litteratur:

1. Sp. 1818-1884 i »Fortryk af Folketingets forhandlinger«, nr. 4, 1986-87.
2. Undervisningsministeriets tidsskrift »Uddannelse«, nr. 7, 1986.
3. P. Lauridsen og O. Varming: »Skolens formål – debat om skolens opgave«, Danmarks Lærerhøjskole 1985.
4. »Folkeskolen og lokalsamfundets centerfunktioner«, undervisningsministeriets byggedirektorat 1978.
5. »Skolens fremtid – fremtidens skole«, Danmarks Lærerforening 1983.
6. Cirkulære af 23. febr. 1983 om aflønning, afspadsering af overtimer, afvikling af undertimer og overtimebetaling for folkeskolens tjenestemænd.
7. Sp. 7383-7409 i »Fortryk af Folketingets forhandlinger«, nr. 15, 1986-87.
8. Sp. 12569-12584 i »Fortryk af Folketingets forhandlinger«, nr. 27, 1986-87.
9. Undervisningsministeriets tidsskrift »Uddannelse«, nr. 1, 1987.
10. Sp. 7338-7363 i »Fortryk af Folketingets forhandlinger«, nr. 15, 1986-87.
11. Sp. 12134-12146 i »Fortryk af Folketingets forhandlinger«, nr. 26, 1986-87.
12. »Gymnasieskolen«, nr. 7, 1987.
13. Lov nr. 261 af 2. okt. 1956 om lærlinge forhold.
14. Lov nr. 289 af 8. juni 1977 om erhvervsfaglige grunduddannelser.
15. »Fremtiden formes gennem uddannelse«, Specialarbejderforbundet i Danmark, 1986.
16. »Gymnasieskolen«, nr. 21, 1986.